

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ф І Л О С О Ф І Я

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ 6.050503 – «МАШИНОБУДУВАННЯ»
ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Обговорено та затверджено на
засіданні кафедри філософії та
соціально-гуманітарних
дисциплін,
протокол № 3 від 28. 10. 2015 р.

ЧЕРНІГІВ ЧНТУ 2015

Філософія. Методичні рекомендації до практичних занять для студентів напрямку підготовки 6.0500503 – «Машинобудування» денної форми навчання / Укладач Киселиця С.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 30 с.

Укладач: Киселиця Світлана Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ

Відповідальний за випуск: Крук Олександр Іванович, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ, кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Хамітов Назіп Віленович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Значення дисципліни «Філософія»

для реалізації вимог кваліфікаційної характеристики фахівця полягає у формуванні культури мислення. Для цього необхідно засвоїти основні засади філософування, виокремлювати значущі проблеми людського буття, володіти методологією та основними методами пізнання, прагнути теоретичними засобами обґрунтовувати світоглядні позиції та наукові положення, застосовувати одержані знання при вирішенні професійних задач, навчати міжособистісному спілкуванню на підґрунті загальнолюдських цінностей, спонукати до творчої діяльності.

Зв'язок «Філософії» із суміжними дисциплінами:

при вивченні курсу закладаються основи для подальшого осягнення знань із навчальних курсів «Історії України», «Історії та теорії української культури», «Логіки», «Політології», «Релігієзнавства», «Соціології», «Етики та естетики», «Філософських проблем наукового пізнання», «Психології та педагогіки вищої школи» поєднання яких сприяє формуванню продуктивної уяви, допомагає адекватно відтворювати вплив розмаїтих чинників людського буття на досліджуване явище.

Мета вивчення курсу:

сформувати у студентів розуміння важливості науково-методологічного підходу до аналізу предметів, спонукати до осмислення дійсності на абстрактно-логічному рівні в межах науки та гуманітарної діяльності; прищепити сталі навички самостійного критичного розгляду проблем із залученням основних категорій філософії; виробити стійку зацікавленість до гносеологічної спрямованості філософії як методології наукового пізнання, потреби у духовних зусиллях та розширенні горизонту особистісного світобачення, що спирається на загальнолюдські цінності; підготувати до успішного складання кандидатського іспиту з філософії.

Головним завданням

є послідовне вивчення провідних ідей світової та національної філософської традицій; розгляд внутрішніх закономірностей зародження та розвитку парадигм філософування; пошук проблемного підґрунтя головних термінів та категорій філософського знання, поєднання теоретичних знань зі світоглядно-психологічними настановами, формулювання власної думки та обстоювання особистої позиції з огляду на гуманістичні підвалини минувшини та їх пошук у сучасності.

Особливості вивчення предмету вимагають виконання низки навчально-методичних завдань:

- прищепити навички роботи із першодруками видатних представників світової та української філософії;
- зазначити значущість філософсько-методологічного інструментарію у вирішенні нагальних питань сьогодення та свідомому регулюванні власної життєдіяльності;
- надати цілісне уявлення про особливості змісту та проблематики філософського знання;
- сприяти опануванню сучасними методами проведення філософсько-аналітичних розвідок у царинах наукової та практичної діяльності;
- зазначити специфіку філософсько-методологічного аналізу ідей та засобів вирішення проблем;
- ознайомити із прийомами критичного аналізу;
- вказати на необхідність формування загальнолюдських духовно-моральних цінностей, гуманізації особистості та оточення.

Студенти повинні розуміти:

- специфіку філософії як історію пошуків та визначення граничних підстав людського буття;
- внутрішню логіку становлення людського мислення;
- основні категорії філософії, що розроблені для осмислення буття, історії та культури в їх духовних, соціальних, наукових та технічних вимірах;
- особливості процесу формування висхідних методологічних принципів мислення та пізнання;
- сутність та проблематику філософії науки;
- складові процесу формування та функціонування знання.

Студенти повинні вміти:

- обґрунтовувати свою світоглядно-теоретичну та громадську позиції;
- оперувати філософськими категоріями, поняттями та концептами при аналізі реальних ситуацій особистісного та суспільного життя;
- виявляти специфічні сутнісні характеристики людського буття та креативно застосовувати їх у власній дослідницькій діяльності;
- чітко визначати форми та рівні функціонування знання;
- формулювати проблему та вказувати шляхи її можливого розв'язання у науковому, технологічному, соціальному контексті.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

МЕТА І ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Практична частина вивчення курсу містить теми семінарських занять для студентів, які готуються до здачі іспиту з філософії. Вона має стати сполучною ланкою між лекціями та самостійною роботою. У залежності від складності обговорюваних проблем визначається кількість часу, що відводиться для підготовки та проведення семінарського заняття. Темі семінарів логічно пов'язані та взаємодоповнюються, відповідають вимогам до кваліфікаційної характеристики фахівця напряму підготовки «Машинобудування». Відтак, аудиторні семінарські заняття відображають актуальні проблеми сучасної філософії, репрезентують основні навчально-методичні та науково-дослідницькі аспекти, винесених на іспит питань.

Активна участь студента у практичних заняттях повинна виявити ступінь засвоєння ним основних ідей філософії як методології наукового пізнання, вміння аналізувати ключові поняття, логічно та коректно формулювати твердження, судження, гіпотези чи концепції, аргументовано обстоювати світоглядно-теоретичні позиції.

Провідним завданням проведення семінарів є удосконалення здатності до публічних виступів та вміння вести дискусії. Семінарські заняття проходять у вигляді обговорення заздалегідь запропонованих питань, що супроводжуються посиланням на визнану (у науковому та навчально-методичному вимірах) літературу.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. Філософія, її походження, проблематика та функції

1. Світогляд, його типологія і структура.
2. Поняття, предмет та проблематика філософії.
3. Структура філософського знання.
4. Причини виникнення та історичні етапи становлення філософії.
5. Філософія та її роль у життєдіяльності людини.

Основні поняття: антропологія, гносеологія, дуалізм, етика, естетика, ідеалізм, історія філософії, ідея, категорія, культурологія, логіка, людина, матерія, матеріалізм, монізм, містицизм, монізм, методологія, міфологія, мудрість, наука, онтологія, парадигма, пізнання, поняття, предмет, проблема, плюралізм, раціоналізм, релігія, рефлексія, самосвідомість, свідомість, світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, світогляд, синкретизм, світ, суперечність, субстанція, філософія.

Питання для самостійного вивчення

Місце філософії у системі світогляду. Філософія, наука, релігія як форми суспільної свідомості та різновиди світоглядної культури (порівняльна характеристика).

Ідеалістичні та матеріалістичні орієнтири філософа.

Роль та функції філософії.

Література

- Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
- Бердяев Н. Самопознание. – М. 1991.
- Гегель Г.В.Ф. Кто мыслит абстрактно? / Работы разных лет: В 2 т. – М., 1971.
- Голосовкер Я.Э. Логика мифа. – М., 1987.
- Жильсон Э. Философ и теология. – М., 1995.
- Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
- Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. – М., 1972.
- Крымский С.Б. Философия как путь человечности и надежды. – К., 2000.
- Малахов В.А. Культура и человеческая целостность. – К., 1984.
- Мамардашвили М. Как я понимаю философию? – М., 1990.
- Найдыш В.М. Философия мифологии. – М., 2002.
- Рассел Б. Искусство мыслить. – М., 1999.
- Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. Філософія: світ людини. Курс лекцій. Навчальний посібник. – К., 2003.
- Таранов П. Анатомия мудрости. Жизнь, судьба, учения 120 философов. В 2 томах. – Симферополь, 1999.
- Таранов П.С. Современники вечности: В 2-х т. – М., 2001.
- Тарнас Р. История западноевропейского мышления. Пер. с англ. – М., 1998.
- Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
- Фрэнзер Д.Д. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. Пер. с англ. – М., 1983.

ТЕМА 2. Давньосхідна філософія

1. Захід та Схід як шляхи людського буття у світі та їх специфіка.
2. Особливості філософування в давній Індії: індуїзм та буддизм.
3. Філософія Давнього Китаю: даосизм та конфуціанство.

Основні поняття: аскетизм, атман, брахман, буддизм, вайшешика, дао, де, даосизм, даршана, жень, і, інь, йога, карма, конфуціанство, лі, мокша, нірвана, ньая, передфілософія, пракриті, пуруша, пудгала, сансара, сінь, санкхья, санскрит, у-вей, ці, чарвака-локаята, чжи, ян.

Питання для самостійного вивчення

Основні старокитайські філософські напрямки: легізм, школа виправлення імен, фа-цзя, школа інь-ян.

Ортодоксальні (астика) та неортодоксальні (настика) напрямки філософування у Давній Індії: вайшешика, веданта, йога, міманса, ньая, санкхья; джайнізм, ранній буддизм, чарвака-локаята.

Корені індійської філософії: Брахмани, Упанішади та Араньяки.

Філософія «серединного шляху» Судзукі Дайсецу Тайтаро.

Філософія війни Сунь-цзи.

Література

- Аверинцев С.С. Западно-восточные размышления или о несходстве сходного // Восток-Запад. Исследования. Переводы. Публикации. – М., 1988.
- Беседы и суждения Конфуция. Изд. 2-е, испр. – СПб., 2001.
- Буддизм. Философия «великой религии срединного пути» / Сост. Боцман Я.В. – Х., 2002.
- Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: Проблема людини та її меж: Навч. посібник (2-е вид., перероб. та доп.) / Під ред. Хамітова Н.. – К., 2006.
- Калінін Ю.А. Релігієзнавство. – К., 2000.
- Корнев В.И. Сущность учения буддизма // Философские вопросы буддизма. – Новосибирск, 1984.
- Лао-цзи. Дао де цзин // Читанка з історії філософії. – К., 1992.
- Лу Куань Юй. Даосская йога, алхимия и бессмертие. – СПб., 1993.
- Радхакришнан С. Индийская философия. В 2 т. Пер. с англ. – СПб., 1994.
- Ригведа. Избранные гимны. – М., 1972.
- Тіпітака. Дхаммапада // Читанка з історії філософії. – К., 1992.
- Судзукі Дайсэцу Тайтаро. Введение в Дзен-буддизм. – М., 2003.
- Чанышев А. Н. Курс лекций по философии древнего мира. – М., 2004.
- Щербацкой Ф. Избранные труды по буддизму. – М., 1991.
- Эрикер К. Буддизм. – М., 2002.

- Юнг К.Г. Йога и Запад: Сборник: Пер. с нем. – Лв., К., 1994.
- К.Юнг, Э.Фромм, Р.де Мартино, А.Уотс, Р.Блис. Что такое дзен? – К., 1995.

ТЕМА 3. Антична філософія

1. Особливості античної цивілізації. Теоретичні джерела старогрецької філософії.
2. Рання грецька філософія: Мілетська та Елейська школи, Геракліт, Піфагор.
3. Класична антична філософія: атомізм, софістика, Сократ, Платон, Аристотель.
4. Елліністично-римська філософія: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм, неоплатонізм.

Основні поняття: агностицизм, анамнезис, антиципація, апатія, апорія, архе, атараксія, атомістичний матеріалізм, буття, гедонізм, діалектика, детермінізм, дефініція, душа, еманация божественна, ідея, іронія, індукція, каноніка, космологія, майєвтика, матерія, метафізика, об'єктивний ідеалізм, політеїзм, простір, релятивізм, рух, свідомість, софістика, соціоантропоморфізм, стихійний матеріалізм, субстанція, суб'єктивний ідеалізм, телеологія, час.

Питання для самостійного вивчення

Антична міфологія та її місце у старогрецькій філософії.
 Кореляція філософії Сократа та Сократичних шкіл (кінічна, кіренська, мегарська, елідо-еритрейська).
 Платонівське вчення про душу та ідеальну державу.
 Етико-політична концепція Аристотеля.

Література

- Аристотель. Метафізика // Соч. В 4 т. – М., 1991. –Т.1.
- Асмус В.Ф. Античная философия. – М., 1976.
- Богомолов А.С. Античная философия. – М., 1995.
- Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. Пер. с фр. – М., 1988.
- Історія філософії: проблема людини. Навч.посібник / Ред. Хамітов Н.В. – К., 2006.
- Епікур. Лист до Геродота. Головні думки // Читанка з історії філософії. – К., 1992.

- Кессиди Ф.Х. Сократ. – М., 1988.
- Лукрецій, Тіт Кар. Про природу речей. – К., 1988.
- Марк Аврелій. На самоті з собою. Роздуми // Читанка з історії філософії. – К., 1992.
- Плотин. Эннеады. – М., 1995.
- Платон. Тімей // Читанка з історії філософії, книга І. Філософія Стародавнього світу. – К., 1992.
- Платон. Пир // Соч. В 4 т. – М., 1993. Т. 2.
- Пролеєв С. Античний мир. – М., 2000.
- Рассел Бертран. Історія західної філософії. Пер. з англ. – К., 1995.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.І. Античность. – СПб., 1994.
- Сенека Л.А. Нравственные письма к Луцилию. – М., 1986.
- Чанышев А. Н. Философия древнего мира. – М., 2004.

ТЕМА 4. Релігійний характер середньовічної філософії

1. Поняття і теоретичні джерела середньовічної філософії.
2. Основні риси філософії Середньовіччя. Християнська парадигма.
3. Західна і східна патристика.
4. Схоластика, її характеристика та основна проблематика.

Основні поняття: апологетика, аскетизм, Бог, віра, концептуалізм, креаціонізм, монотеїзм, номіналізм, патристика, провіденціалізм, реалізм, сакральне, схоластика, теологія, теоцентризм, універсалії, фаталізм, фідеїзм, християнство.

Питання для самостійного вивчення

Проблема співвідношення віри та розуму: філософські побудови Тертуліана.

Августин Блаженний: самопізнання як умова пізнання Бога.

Номіналізм і реалізм, проблема онтологічного статусу універсалій.

Система доведень буття Бога Томою Аквінським.

Література

- Абеляр П. История моих бедствий. – М., 1959.
- Біблія. Святе письмо Старого і Нового Заповіту.

- Богословие в культуре Средневековья . – К., 1992.
- Боэций С. «Утешение философией» и другие трактаты. – М., 1990.
- Гофф Ф. Цивилизация средневекового Запада. – М., 1992.
- Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М., 1984.
- Історія філософії: проблема людини. Навч.посібник /Ред. Хамітов Н.В. – К., 2006.
- Доници А. У истоков христианства. – М., 1989.
- Жильсон Э. Разум и откровение в Средние века // Богословие в культуре средневековья. – К., 1992.
- Кондзьолка В. Історія середньовічної філософії. – Львів, 2001.
- Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. – М., 1983.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.ІІ.Средневековье. – СПб., 1994.
- Святой Августин. Сповідь. Пер. з латини. – К.,1999.
- Соколов В.В.Средневековая философия. – М., 1986.
- Тертуллиан. О плоти Христовой // Избр. соч. – М., 1994.
- Фома Аквинский «О бытии и сущности» // Антология мировой философия в четырех томах. Т.1, Часть 2. – М., 1969.
- Фома Аквинский. Сумма теологии I-II // Вопросы философии. – 1997. – № 9.
- Чанышев А. Курс лекций по философии Древнего мира и Средневековья. – М., 2000.

ТЕМА 5. Антропоцентризм філософії доби Відродження

1. Філософська парадигма Ренесансу.
2. Соціальна філософія Н.Мак'явеллі.
3. Релігійно-гуманістична концепція Еразма Роттердамського.
4. Соціальні утопії Т.Мора і Т.Кампанелла.
5. Основні ідеї Реформації. Контрреформація.
6. Натурфілософія як основа наукової картини світу.

Основні поняття: антропоцентризм, геліоцентризм, геоцентризм, гілозоїзм, гуманізм, деїзм, держава, суспільство, естетизм, ересь, пантеїзм, протестантизм, творчість, Реформація, свобода волі, утопія.

Питання для самостійного вивчення

Світоглядна дискусія Г.Галілея та Дж.Бруно.
Пантеїстична діалектика М. Кузанського.

Література

- Антологія мирової філософії. В 4-х тт. // Ред. Соколов В.В. і др. – М., 1969-1972.
- Валла Лоренцо. Об истинном и ложном благе. О свободе воли. – М., 1989.
- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму // Вебер М. Избр. произведения. – М., 1990.
- Гайденок П.П. Філософія Фихте и современность. – М., 1979.
- Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения. Пер. с итал. – М., 1986.
- Данте Алигьери. Божественная комедия. – М., 1987.
- Кампанелла Т. Город Солнца. – М., 1997.
- Кузанский Н. Об учёном незнании // Соч. в 2-х т. Т. 1. – М., 1979. 1969.
- Лютер М. О рабстве воли // Избранные произведения. – СПб., 1994.
- Макиавелли Н. Государь. – М., 1998.
- Мейстер Экхарт. Книга божественного утешения. Проповеди и трактаты. – К., 1995.
- Монтень М. Опыты. В 2 томах. – М., 2005.
- Мор Т. Утопия. – М., 1997.
- Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди. – К., 1993.

ТЕМА 6. Філософія Нового часу

1. Загальна характеристика філософії Нового часу.
2. Раціоналізм та емпіризм: Декарт проти Бекона.
3. Суб'єктивний ідеалізм Дж.Берклі.
4. Соліпсизм та агностицизм Д.Г'юма.
5. Філософія І.Канта: докритичний і критичний періоди творчості
6. Філософія Г.В.Ф.Гегеля: вчення про Абсолютну Ідею та діалектичний метод.

Основні поняття: абсолютна ідея, аналіз, антиномії, атрибут, атеїзм, апріорне, апостеріорне, апперцепція, гіпотеза, деїзм, детермінізм, дедукція, досвід, закон, ідеал, імператив категоричний, індукція, емпіричне, ноуменальне, метод, механіцизм, модус, Просвітництво, редукціонізм, розсудок (здоровий глузд), розум, свобода, сенсуалізм, синтез, соліпсизм, теоретичне, трансцендентне, трансцендентальне, феноменальне.

Питання для самостійного вивчення

Основні риси філософії Нового часу: гносеологізм, деїзм, механіцизм.
 Протистояння раціоналізму та емпіризму.
 Пантеїстичне вчення про субстанцію і свободу Б.Спінози.
 Монадологія Г.Лейбніца.
 Онтологія та соціальна філософія Т.Гоббса.
 Tabula rasa Дж.Локка.
 Французький матеріалізм XVIII ст. (Ламетрі, Гольбах, Гельвецій).
 Французьке Просвітництво: деїзм проти атеїзму (Монтеск'є, Вольтер, Дідро, Руссо).
 Вчення про абсолютне «Я» у філософії Й.Фіхте.
 Натурфілософія та філософія мистецтва Ф.Шеллінга.
 Антропологія Л.Фейєрбаха.

Література

- Антология мировой философии. В 4-х тт. // Ред. Соколов В.В. и др. – М., 1969-1972.
- Бэкон Ф. Новый органон // Сочинения в 2 т. Т.2. – М., 1972.
- Габитова Р.М. Философия немецкого романтизма. – М., 1989.
- Гайденок П.П. Философия Фихте и современность. – М., 1979.
- Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения. Пер. с итал. – М., 1986.
- Гегель Г.В.Ф. Кто мыслит абстрактно? / Наука логики / Феноменология духа / Философия права / Философия религии // Работы разных лет: В 2 т. – М., 1971.
- Гоббс Т. Избранные произведения : В 2 т. – М., 1964.
- Гулыга А. Гегель. – М., 1970.
- Гулыга А. Кант. – М., 1981.
- Гулыга А. Немецкая классическая философия. – М., 1986.
- Гулыга А. Шеллинг. – М., 1982.
- Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. – К., 2000.
- Декарт Р. Метафізичні роздуми. – К., 2000.
- Декарт. Размышления о методе // Избр. произв. Т.1. – М., 1989.
- Кант И. Всеобщая естественная история и теория неба / Критика чистого разума / Критика практического разума / Критика способности суждения / Критика религии в пределах разума. – М., 1966-1969.
- Лейбниц Г. Сочинения : В 4 т. – М., 1982, Т.1.
- Локк Дж. Опыт о человеческом разуме // Избр. философ. произв. Т.1. – М., 1969.
- Мінаков М.А. Історія поняття досвіду: Монографія. – К., 2007.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: Новое время. – СПб., 1996.
- Спиноза Б. Избранные произведения: В 2 т. – М., 1957.

- Фихте Й.Г. Наукоучение 1801 года. – М., 2000.
- Шеллинг Ф.В. Сочинения : В 2 т. – М., 1987-1989.

ТЕМА 7. Основні течії некласичної філософії Новітнього часу

1. Поняття некласичної філософії: парадигма людини у філософії Новітнього часу.
2. Позитивізм (I, II, III, IV позитивізм).
3. Волонтаризм: філософія життя А. Шопенгауера та Ф. Ніцше.
4. Психоаналітична парадигма людського буття (фрейдизм та неофрейдизм).
5. Діалектичний та історичний матеріалізм: соціоцентрична парадигма людини у марксизмі.
6. Прагматизм (Ч.-С.Пірс, Дж.Дьюї, В.Джеймс).
7. Релігійний та атеїстичний екзистенціалізм (німецький, французький, російський різновиди).
8. Персоналізм (М.Бердяєв, П.Тейяр де Шарден, М.Бубер).

Основні поняття: абсурд, анархізм, алогізм, бунт, віталізм, воля, глобалізм, імморалізм, ірраціоналізм, індетермінізм, плюралізм, нігілізм, націоналізм, свавілля, сцієнтизм.

Питання для самостійного вивчення

Аналітична філософія.
 Екзистенціальна діалектика С.К'єркегора.
 Категорія «відчуження людини» у молодого К. Маркса.
 Неопозитивізм і постпозитивізм.
 «Потік свідомості» А.Бергсона.
 Колективне несвідоме К.Юнга.

Література

- Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
- Бубер М. Проблема человека // Два образа веры. – М., 1995.
- Джеймс У. Воля к вере / Пер. с англ. – М., 1997.
- Джемс В. Многообразие религиозного опыта. – СПб., 1993.
- Достоевский Ф.М. Преступление и наказание / Братья Карамазовы / Идиот / Бесы // Сочинения. – М., 1998.

- Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // Маркс К., Енгельс Ф. Повн. збір. творів. Т.21. – М.,1964.
- Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде // Сумерки богов. – М., 1989.
- Карнап Р. Подолання метафізики через логічний аналіз //Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. – К., 1998.
- Карнап Р. Философские основания физики. – М., 1971.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
- Киркегор С. Наслаждение и долг. Пер. с дат. Изд.3-е. – К., 1994.
- Кьеркегор С. Страх и трепет.- М., 1993.
- Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм // Полн. собр. соч. Т.18. – М., 1969.
- Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. Гл. Фейербах // Избр. соч.: В 9 т.- М., 1985.- Т. 2.
- Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд. Т.13. – М., 1959.
- Лакатос И. Доказательства и опровержения. – М., 1967.
- Марсель Г. К трагической мудрости и за её пределы // Проблема человека в западной философии. – М.,1988.
- Мунье Э. Персонализм. – М., 1992.
- Ницше Ф. Так говорил Заратустра // Сочинения.– М., 1990.
- Ницше Ф. Воля к власти. – М., 1992.
- Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. – Л.,1990.
- Пирс Ч.С. Избранные произведения. – М., 2000.
- Полани М. Личностное знание. Пер. с англ. – М., 1985.
- Поппер К. Логика и рост научного познания. – М., 1983.
- Рассел Б. Исследование значения и истины. – М., 1999.
- Рикер П. Герменевтика, этика, политика. – М.,1995.
- Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989.
- Сартр Ж.П. Фрейд. – М., 1994.
- Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
- Толстой Л. Война и мир . – М., 1985.
- Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: Пер. с англ. и нем. – М., 1986.
- Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
- Фрейд З. Я и Оно. Введение в психоанализ // Избранное. – М., 1989.
- Фрейд З. Будущее одной иллюзии // Сумерки богов. – М., 1989.
- Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1994.
- Фромм Э. Душа человека. Её способность к добру и злу; Концепция человека у Маркса // Душа человека . – М., 1992.
- Фромм Э.Иметь или быть? – М., 1986.

- Хайдеггер М. Бытие и время . – М., 1997.
- Шлегель Ф. Развитие философии в двенадцати томах // Эстетика. Философия. Критика. – М., 1983.
- Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993.
- Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. – М., 1992.
- Юнг К. Сознание и бессознательное: Сборник. Пер. с англ.. – СПб., 1997.
- Юнг К. Об архетипах коллективного бессознательного // Архетип и символ. – М., 1991.
- Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. Пер. с англ.. М., 1999.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

ТЕМА 8. Зустріч Сходу і Заходу в українській та російській філософії: класика і сучасність

1. Витоки і риси української філософії.
2. Особливості слов'янського стилю філософування.
3. Українська сучасна філософія.
4. Російська класична філософія та її «срібна доба».

Питання для самостійного вивчення

Філософія Київської Русі.

Філософсько-гуманістична думка українського Ренесансу другої половини XIII – першої половини XVII століть.

Києво-Могилянська академія та філософія Просвітництва.

Філософія Г.Сковороди: ідеї трьох світів, єдності філософії та життя, сродної праці.

«Хутірська філософія» П.Куліша.

Філософські погляди Т.Шевченка.

«Філософія Серця» П.Юркевича.

Світогляд Лесі Українки.

Філософські ідеї І.Франка.

Мова й національне буття у творчості О.Потебні.

Екзистенціальні тенденції Київської філософської школи.

Література

- Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М.,1990.
- Велесова книга. Славянские Веды. – М., 2002.
- Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. – М.,1991.
- Вишенський І. Твори. – К.,1959.
- Горський В. Історія української філософії. – К., 1997.
- Грушевський М. Хто такі українці, і чого вони хочуть. – К.,1991.
- Донцов Д. Націоналізм. – Лондон; Торонто, 1986.
- Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу // Вибране. – К., 1991.
- Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1992.
- Зеньковский В. История русской философии. – Л., 1991.
- Зеньковский В.В. Основы христианской философии. – М., 1996.
- Кістяківський Б.О. Українці і російське суспільство. Проблеми і завдання соціально-наукового пізнання // Філософ. і соціол. думка. – 1992. - №1.
- Киреевский И.В. Эстетика и критика. – М., 1978.
- Костомаров М.І. «Закон божий» // Книга буття українського народу. – К., 1991.
- Костомаров М.І. Слов'янська міфологія: Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – К.,1994.
- Куліш П. Вибрані твори. – К.,1969.
- Кульчицький О. Український персоналізм. – Мюнхен; Париж; 1985.
- Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – Київ; Філадельфія, 1995.
- Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.
- Лосев А. Русская философия // Философия. Мифология. Культура. – М., 1991.
- Мащенко С.Т. Основні проблеми в історії української філософії. – Чернігів., 2001.
- Попович М.В. Мировоззрение древних славян. – К., 1985.
- Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., 1999.
- Потебня О. Естетика і поетика слова. – К., 1985.
- Прокопович Ф. Філософські твори: У 3-х т. – К.,1979-1981
- Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. – К., 1983.
- Соловьёв Вл. Оправдание добра // Соч.: В 2 т. – М., 1988.
- Табачковський В.Г. У пошуках невтраченого часу: (Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників).– К., 2002.
- Толстой Л. Война и мир . – М., 1985.

- Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. – К.: Україна, 2001.
- Франко І. Хуторна поезія П.О.Куліша / Нарис історії укр.- руської літератури до 1890 р./ Що таке поступ? // Твори. Т.26, Т.41, Т.45. – К.,1980, 1984,1986.
- Хомяков А.С. Сочинения богословские. – СПб., 1995.
- Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992.
- Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. – К., 1993.
- Шевченко Т.Г. Повна збірка творів. – К.: ТОВ «Видавництво Глорія», 2014. – 400 с.: іл.
- Юркевич П. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению слова Божия // Философские произведения. – М., 1990.

РЕФЕРАТ

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Піфагор і ранні піфагорійці.
- 2.Етико-політичне вчення Конфуція і конфуціанство.
3. Проблема людини у філософії Сократа.
4. Предмет, зміст та значення формальної логіки Аристотеля.
- 5.Платонівське розуміння буття та сучасність.
- 6.Поняття душі у філософії Аристотеля і сучасність.
- 7.Філософські погляди аль-Фарабі та ібн-Сіна.
- 8.Філософські та космологічні ідеї Ніколая Кузанського, Ніколая Коперніка, Джордано Бруно та Галілео Галілея.
- 9.Проблема співвідношення людини, суспільства і держави у творах Ніколо Макіавеллі та Томаса Мора.
- 10.Вчення про субстанцію, співвідношення свободи і необхідності у філософії Бенедикта Спінози.
- 11.Теорія суспільного договору і природні права у філософії Джона Локка.
- 12.Антропосоціальні ідеї Вольтера.
- 13.Сутність монадології Готфріда Лейбніца.
- 14.«Парадоксальний» емпіризм Девіда Г'юма.
- 15.Проблема людини та її свободи у філософії екзистенціалізму.
- 16.Про свободу людської волі у філософії Артура Шопенгауера.
- 17.Філософські ідеї Тараса Шевченка.
- 18.Особливості досократівського періоду в античній філософії.
- 19.Основні риси та форми середньовічної філософії.
- 20.Філософія Київської Русі.
- 21.Сучасні релігійно-філософські вчення.
- 22.Філософія Памфіла Юркевича.

- 23.«Український дух» філософії Григорія Сковороди.
- 24.Світоглядницькі ідеї Миколи Костомарова і Пантелеймона Куліша.
- 25.Класичний марксизм та його еволюція на Заході.
- 26 «Критична» філософія Іммануїла Канта
- 27.Проблема розуму та віри в історії філософії.
- 28.Позитивістська тенденція у сучасній світовій філософії.
- 29.Філософські школи древньої Індії та їх проблематика.
- 30.Релігійно-філософські ідеї Реформації та Контрреформації.
- 31.Філософія свободи Миколи Бердяєва.
- 32.Естетичні цінності епохи Відродження.
- 33.Релігійно-філософська система Аврелія Августина.
- 34.Філософські та політичні погляди Олександра Потебні та Михайла Драгоманова.
- 35.Філософські погляди українських революційних демократів.
36. Ніцшеанська модель життя особистості.
37. Екзистенціалізм як «гімн особистості».
38. Сенс буття: смерть чи безсмертя?
39. Основні матеріалістичні концепції розвитку світу.
40. Основні ідеалістичні вчення в історії філософії.
41. Принципи формування людського інтелекту: від перцепції до мудрості.
- 42.Феномен мудрого правителя в історії людства.
- 43.Мудрість як феномен людського буття.
44. Антропогенез: основні концепції походження свідомості.
45. Техніка як соціальний феномен.
46. Філософія як методологічне й світоглядне підґрунтя наукового знання.
47. Філософія і релігія.
- 48.Філософія і мистецтво.
- 49.Філософія і політика.
50. Філософія і наука.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ВИКОНАННЯ ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Тема реферату обирається студентом із вищезазначеного переліку, яка в межах одного потоку (слухачів поточного навчального року) не повинна повторюватися. Теж саме стосується одноосібної роботи над рефератом: тема із запропонованого переліку може бути зміненою у бік розширення чи звуження або розробленою, виходячи із тематики дисертаційного дослідження, у співвідношенні із суміжним науковим чи світоглядним інтересом.

Загальний обсяг реферату має сягати приблизно половину (0,5) умовного друкованого аркуша, що відповідає 12-13 сторінкам тексту українською мовою формату А4. Стандарти друку: кегль – 14pt, міжрядковий інтервал – 1,5, шрифт Times New Roman, абзацний відступ –

1,25 см, поля: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, ліворуч – 3 см, праворуч – 1,5 см.

Текст реферату повинен містити: **Зміст** або **План**, який складається із «**Вступу**» (не менше двох третин сторінки), основних «**Розділів**» (I, II – не менше двох), «**Підрозділів**» (1.1, 2.1 – не менше двох у кожному розділі), «**Висновків**» (не менше двох третин сторінки) та «**Списку використаних джерел**» (не менше трьох джерел). Якщо **План** є простим, а не **Змістом**, допускається перелік пунктів без розділів, підрозділів чи параграфів. У такому випадку вони нумеруються арабськими цифрами (1, 2, 3...), обов'язкові **Вступ** та **Висновки** не нумеруються.

У **вступі** необхідно обґрунтувати актуальність теми реферату, її місце у просторі сучасного філософського, культурологічного та методологічного дискурсу, нагальність проблем та способів вирішення суперечностей, зафіксованих у досліджуваному явищі; сформулювати предмет і об'єкт дослідження; визначити мету та завдання, на яких буде зосереджено увагу автора реферату.

У позиціях плану на основі аналізу літератури з додержанням вимог логічної послідовності та цілісності викладу має бути розкритий зміст теми. Текст реферату, його окремі положення повинні бути пов'язані з працями, що представлені в списку використаних джерел.

Для написання реферату, крім фундаментальних, класичних, першоджерельних праць, рекомендується використовувати сучасну літературу (критичні дослідження за темою, датовані останнім десятиліттям). Не варто джерельну базу «переобтяжувати» підручниками.

Фрагменти тексту, де йдеться про власні міркування автора реферату, необхідно виокремити із загального викладу (за допомогою висловлювань на кшталт: «нам видається слушним...», «ми переконані в істинності ...», «як вважає автор...», «ми солідарні із позицією...», «zasлугує на увагу ідея..., проте вимагає критичного переосмислення його теза стосовно ...», «ми вважаємо доцільним ...», «як на мене...», «не можемо погодитися із твердженням...», «перспективним, на нашу думку, у подальшому дослідженні проблеми є розробка ...» тощо).

Особливу увагу необхідно приділити **висновкам**, у яких необхідно викласти основні тези реферату, вказати, що саме показав аналіз літератури, здійснений в рефераті, якими є відповіді на основні питання, сформульовані у вступі.

Список використаних джерел формується спочатку за слов'янською алфавітною символікою, потім – за латинською. Бібліографічні джерела наводяться в порядку їх розташування у тексті або в алфавітному порядку. Електронний ресурс подається у формі посилання на режим доступу, тобто адресу сайту, бібліотеки тощо та їх окремі позиції, якій передують прізвище та ім'я автора (авторів) і назва тексту, що прямо цитується або використовується ідея зазначеного автора чи авторів.

Приклад:

1. Бондарчук Інна. Мислення як етична дія / І.А. Бондарчук // Філософсько-антропологічні студії. 2001. Розум, свобода та доля діалектики (До 80-річчя Марії Злотоїної). – К.: Стилос, 2001. – С. 72 – 76.
2. Книга Екклесиаста, или Проповедника // Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические. В русском переводе с параллельными местами. – М.: ВСЕХБ, 1988. – 925 с. – 292с.
3. Попович Мирослав. Толерантність – наша національна риса. Наскільки терпимим є сучасне українське суспільство? / М.В. Попович // Вісник Пенсійного фонду України. – 2011. – № 14. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.filosof.com.ua/Conference/Tolerant.doc>.
4. Шинкарук Володимир. Віра, надія, любов / В.І. Шинкарук // Віче. – 1999. – №3. – С.4-14.
5. Ясперс К. Философская вера / Пер. с нем. М.И.Левиной / К.Ясперс. Смысл и назначение истории. – М.: Издательство политической литературы, 1991. – 526 с.
6. Kyselytsia Svitlana. Existential Wisdom Of Belief / S.V. Kyselytsia. // American Journal of Scientific and Educational Research, 2014, No.2. (5) (July-December). Volume II. – New York: Columbia Press, 2014. – P. 478-487.

Бібліографічні посилання у тексті беруться у квадратні дужки. Перша цифра – номер джерела у списку літератури, друга – номер сторінки. Номер джерела та номер сторінки розділяються комою, номери джерел – крапкою з комою. Крапка ставиться після дужок посилань.
Приклад: [1] або [2,с.34].

Якщо посилання загальне, тобто не є цитованим, то сторінка не зазначається. Якщо перераховуються декілька джерел, вони розділяються знаком «;» і відповідають пронумерованим позиціям у списку використаних джерел. **Приклад:** [1;3;12].

Примітки подаються внизу сторінки або у кінці реферату.

Додатки (малюнки, таблиці, фотографії, схеми тощо) до кількісного виміру (нумерація сторінок) реферату не входять і позначаються заголовними літерами українського алфавіту (А, Б, В, Г... у порядку їх продовження).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕФЕРАТУ

Кожен реферат підлягає захисту. Виходячи із наслідків співбесіди за рефератом (переконаність автора у висловлених світоглядно-теоретичних положеннях, орієнтація у змісті реферату, обізнаність із цитованою літературою тощо) викладачем виставляється оцінка.

Для позитивної оцінки за самостійну роботу студента над рефератом обов'язковим є використання літератури останніх років. Бажаним наслідком є також використання тієї літератури з даної теми, на яку вказав науковий консультант, а також літератури, яку було рекомендовано до семінарських занять, якщо вона стосується теми реферату. В тексті

реферату мають відображатися концептуальні положення лекційного курсу із вказаної та дотичних проблем.

Реферат має бути зовнішньо оформлений відповідно до зразка. Недотримання вищезазначених вимог до реферату дає підставу для зниження його оцінки. На оцінку позитивно впливає змістовність викладу основних тез реферату, аргументованість відповідей на питання,

Реферат може бути оцінений на **«відмінно»**, якщо виявляється послідовне, повне і глибоке розкриття змісту обраної теми; творча самостійність у викладі питань, які розглядаються; зв'язок реферату з науковою проблемою здобувача чи аспіранта; критичне оцінювання тверджень, що не збігаються з позицією автора; повну обізнаність з літературою, на яку вказується.

Оцінка **«добре»** виставляється за умови повного та самостійного висвітлення теми; забезпечення зв'язку реферату з темою дисертаційного дослідження; демонстрації ґрунтовної обізнаності з філософською методологією, класичними працями, дотичними тематиці реферату; оперування змістом джерел, на які велось посилання; усвідомлення недоліків теоретичної розвідки та вияв шляхів їх усунення.

Оцінка **«задовільно»** виставляється, коли у рефераті не дотримана хоча б одна з умов, перерахованих вище; зміст теми розкритий поверхово, без належної аргументації; виявляються помилки в оформленні, описі джерел, допущені неточності у посиланнях; реферат має описовий характер, не сформульована головна проблема; зміст розділів основної частини не вичерпує предмету, що розглядається у рефераті; у ході співбесіди автор не довів належного володіння змістом та джерелами посилання.

Оцінка **«незадовільно»** виставляється за однієї з умов: зміст не розкрито; автор списав текст із опублікованих джерел; не орієнтується у змісті; не виявляє обізнаності із застосованою у рефераті літературою; не демонструє розуміння зв'язку теми реферату з темою дисертаційного дослідження.

ІСПИТ ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Місце філософії у системі світогляду.
2. Філософія, релігія, наука, мистецтво.
3. Причини виникнення та історичні етапи розвитку філософії.
4. Поняття та предмет філософії.
5. Структура філософії.
6. Роль та функції філософії.
7. Наука як об'єкт філософського аналізу.
8. Методи наукового пізнання.
9. Основні форми наукового пізнання.

10. Основні закони логічного мислення.
11. Філософська антропологія.
12. Конфуціанство як етико-політичне вчення.
13. Зміст та особливості філософування даосизму.
14. Філософські школи Стародавньої Індії та їх проблематика.
15. Ранній буддизм як антибрахманське релігійно-філософське вчення.
16. Мілетська школа та її проблематика.
17. Стихійна діалектика Геракліта.
18. Елейська школа та її проблематика.
19. Софісти. Релятивізм Протагора та Горгія.
20. Атомізм Демокріта.
21. Сократ та сократичні школи.
22. Ідеалістичне тлумачення буття Платоном.
23. Фізика та метафізика Аристотеля.
24. Епікуреїзм.
25. Стоїцизм.
26. Скептицизм.
27. Неоплатонізм.
28. Поняття середньовічної філософії та її теоретичні джерела.
Християнська парадигма.
29. Патристика. Вчення Аврелія Августина.
30. Схоластика. Номіналізм і реалізм.
31. Буття як фундаментальна проблема філософії.
32. Людина та її буття як предмет філософського осмислення.
33. Свідомість як філософська проблема.
34. Проблема пізнання у філософії.
35. Суспільство як предмет філософського аналізу.
36. Соціально-правове та політико-психологічне вчення Н. Мак'явеллі.
37. Натурфілософія доби Відродження.
38. Релігійно-філософські ідеї Реформації. Контрреформація.
39. Соціальні утопії доби Відродження (Т. Мор, Т. Кампанелла).
40. Емпіризм та індуктивний метод Ф. Бекона.
41. Раціоналізм і дедуктивний метод Р. Декарта.
42. Пантеїстичне вчення про субстанцію та свободу Б.Спінози.
43. Механістичний матеріалізм та вчення про державу Т.Гоббса.
44. Монадологія Г. Лейбніца.
45. Теорія пізнання Дж. Локка.
46. Французький матеріалізм XVIII століття.
47. Суб'єктивний ідеалізм XVIII століття (Дж.Берклі, Д. Г'юм).
48. Французьке Просвітництво (Монтеск'є, Вольтер, Руссо).
49. Докритичний та критичний періоди у творчості І.Канта.
50. Філософська система та діалектичний метод Г.Гегеля.
51. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
52. Філософія життя.

53. Прагматизм.
54. Основні ідеї філософії марксизму.
55. Екзистенціалізм.
56. Фрейдизм та неофрейдизм.
57. Позитивізм.
58. Філософія науки.
59. Зародження філософських ідей в Київській Русі.
60. Філософія Г.Сковороди.
61. Поняття «ідеальне», «матеріальне».
62. Поняття «суб'єкт» і «об'єкт».
63. Поняття «дух», «душа».
64. Поняття «психіка», «свідомість».
65. Поняття «матерія», «буття».
66. Поняття «ідея», «ідеал».
67. Поняття «істина», «інтуїція».
68. Поняття «онтологія», «гносеологія».
69. Поняття «гуманізм», «антропоцентризм».
70. Поняття «політеїзм», «монотеїзм».
71. Поняття «пантеїзм», «деїзм».
72. Поняття «монізм», «дуалізм».
73. Поняття «логіка», «методологія».
74. Поняття «детермінізм», «індетермінізм».
75. Поняття «індукція», «дедукція».
76. Поняття «діалектика», «метафізика».
77. Поняття «предмет», «проблема».
78. Поняття «плюралізм», «герменевтика».
79. Поняття «матеріалізм» та його різновиди.
80. Поняття «ідеалізм» та його різновиди.
81. Поняття «трансцендентний», «трансцендентальний».
82. Поняття «агностицизм», «релятивізм».
83. Поняття «мораль», «імморалізм».
84. Поняття «естетика», «етика».
85. Поняття «релігія», «міфологія».
86. Поняття «факт», «подія».
87. Поняття «техніка», «технологія».
88. Поняття «концепція», «теорія».
89. Поняття «закон», «закономірність».
90. Поняття «раціоналізм», «емпіризм».

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДІ

Білет складається із трьох питань, що відображають тематичний план навчальної програми дисципліни «Філософія». Підготовка студентом усної відповіді складає не менше двадцяти астрономічних хвилин.

Оцінка «**відмінно**» виставляється, якщо студентом ґрунтовно і повно викладається тема, виявляється повне розуміння матеріалу; демонструється послідовна, несуперечлива, фактологічно підтверджена світоглядно-теоретична позиція; аргументація відзначається чіткими формулюваннями, власна думка неспростовністю, доведеністю у дискусії; із застосуванням певної методології дослідження аналізуються основні питання; викладається матеріал логічно, послідовно; репрезентуються отримані знання у нестандартних ситуаціях; виявляється здатність сформулювати проблему.

Оцінка «**добре**» виставляється студентові, якщо він дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й оцінка «відмінно», але допускає поодинокі недоліки, порушує послідовність викладу. Не розуміється досконало на проблемному характері питання, загалом репродуктивно, а не творчо висвітлює тему. Вміє застосовувати отримані знання у стандартних ситуаціях.

Оцінка «**задовільно**» виставляється, якщо студент виявляє знання і розуміння висловленої теми, але викладає матеріал не досить повно, допускає помилки фактологічного порядку, не вміє аналізувати сутності проблеми, викладає матеріал непослідовно.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється, якщо студент не готовий відтворити основну інформацію з поставлених питань, допускає помилки, що спотворюють сутність проблеми, нелогічно викладає матеріал.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст): Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 416 с.
2. Волинка Г.І., Гусєв В.І., Огородник І.В., Федів Ю.О. Вступ до філософії. Історико-філософська пропедевтика: Підручник. – К.: Вища школа, 1999.–624 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Всемирная энциклопедия. Философия. XX век / Главн. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов – М.:АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2002. 976 с.
5. Бесс, Ж.-М. Философия: краткий курс / Ж.М.Бесс, А.Буасьер; пер. с франц. – М.: АСТ: Астрель, 2005. – 156 с.
6. Горак Г.І. Філософія. Курс лекцій. – К.: Либідь, 1998. – 412 с.
7. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1997. – 285 с.

8. Гусев В.І. Вступ до метафізики: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2004.
9. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К.: Наукова думка, 1993. – 289 с.
10. Історія філософії України. Хрестоматія. Ред. Горський В., Нічик В. – К.: Вища школа», 1993. – 395 с.
11. Ільїн В.В. Філософія: підручник: у 2-х ч. Ч.1. Історія розвитку філософської думки/ В.В. Ільїн, Ю.І.Кулагін. – К.: Альтерпрес, 2002. – 464 с.; Актуальні проблеми сучасності. – К.: Альтерпрес, 2002. – 480 с.
12. Касьян В.І. Філософія : Відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб. 5-е вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2008. – 347 с.
13. Касьян В.І. Філософія : навч. посіб. – К.: Знання, 2004. – 406 с.
14. Конверський А.Є. Логіка (традиційна та сучасна): Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 536 с.
15. Кремень В.Г. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : Підручник. – К.: Книга, 2005. – 398 с.
16. Кунцман П., Буркард Ф.-П., Видман Ф. Философия: dtv-Atlas: Пер. С 9-го нем.изд. – М.: Рыбари, 2002. – 268 с.
17. Лубський В.І. Релігієзнавство: Підручник – К.: Вілбор, 1997. – 480 с.
18. Лук'янець В.В., Соболев О.М. Філософський постмодерн. Навч. посібник. – К., 1998
19. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Вступ до історії філософії в Україні» / Укл. Гірман Ю.І., Киселиця І.М., Киселиця С.В., Крючков А.І. – Ч.: ЧТІ, 1993. – 30 с.
20. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / За ред. М.Ф.Тарасенка. – К., 1997.
21. Петрушенко В.Л. Філософія : Курс лекцій : навчальний посібник. – 3-тє вид., переробл. і допов. – Л.: Новий світ, 2002, 2005.– 456 с.
22. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. – К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. – 624 с.
23. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю.Лісняка, П.Тарашука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
24. Стивенсон Д. Философия / Джей Стивенсон; пер. с англ. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 294 с.
25. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник / Ред. Андрущенко В.П., Горлач М.І. – К. – Х.: Рубікон, 1997. – 400 с.
26. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. Філософія: світ людини. Курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 429 с.
27. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. – К.: Україна, 2001. – 512 с.
28. Філософський енциклопедичний словник / Ред. Шинкарук В.І. та інші. – К.: Абрис, 2002. – 741 с.

29. Філософський словник. /Упор. та ред. Шинкарук В.І. та інші. – 2-е вид. – К.: Вища школа, 1999. – 388 с.
30. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник /Ред. І.Бичко, та ін. – К.: Либідь, 1999. – 419 с.
31. Філософія. Методичні рекомендації для аспірантів та здобувачів наукового ступеня / Укладачі Хамітов Н.В., Киселиця І.М., Киселиця С.В. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – 69 с.
32. Філософія. Навчальний посібник / Ред. В.Кременя, Ф.Горлача. – К.: Вища школа, 2002. – 537 с.
33. Філософія. Навчальний посібник / Ред. І.Надольного та ін. Вид.5-е.– К.: Вікар, 2006. – 364 с.
34. Філософська думка в Україні : бібліогр. слов. / авт. кол. В.С.Горський, М.Л.Ткачук, В.М.Нічик та ін. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2002. – 244 с.
35. Філософський словник соціальних термінів. 2-ге вид. – Х.: Рубікон, 2005. – 449 с.
36. Философия и методология науки / Под редакцией В. И. Купцова. – М.: АСПЕКТ ПРЕСС, 1996. – 557 с.
37. Хамитов Н. Философская антропология: словарь (в соавторстве с Крыловой С., Розовой Т., Миневой С., Лютым Т. и др.). Издание 2-е, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2015. – 438 с.
38. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Навчальний посібник зі словником / Під ред. Н.Хамітова. 3-е видання, перероблене та доповнене.– К.: КНТ, 2015. – 396 с.
39. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. Издание 2-е, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2015. – 277 с.
40. Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. – К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2008. – 311 с.
41. Читанка з історії філософії. У шести кн. / Під ред. Волинки Г. І. – К.: «Вища школа», 1992-1993.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология мировой философии. В 4-х тт. // Ред. Соколов В.В. и др. – М.: Мысль, 1969-1972. – 576 с., 601 С., 538 С., 681 с.
2. Асмус В.Ф. Античная философия. – М.: Мысль, 1976. – 417 с.
3. Бердяев Н. О назначении человека. – М.: Мысль, 1993.
4. Бердяев Н. Самопознание. – М.: Издательство «Правда», 1991.
5. Богомоллов А.С. Античная философия. –М.: Мысль, 1995.
6. Гегель Г.В.Ф. Кто мыслит абстрактно? / Работы разных лет: В 2 т. – М.: Мысль, 1971. –119-187 с.
7. Голосовкер Я.Э. Логика мифа. – М.: Наука, 1987.

8. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1996. – 438 с.
9. Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения. Пер. с итал. – М.: Прогресс, 1986. – 427 с.
10. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. – М.: Мысль, 1980.
11. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. – М.: Издательство политической литературы, 1986. – 296 с.
12. Гусев В.І. Західноєвропейська філософія XV-XVIII століть. – К.: Вища школа, 2003. – 311 с.
13. Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб.: Синод, 1998.
14. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 752 с.
15. Зарубіжна філософія 20 століття. – К.: Наукова думка, 1993. – 503 с.
16. Жильсон Э. Философ и теология. – М.: Мысль, 1995.
17. Ильенков Э.В. Философия и культура. – М.: Политиздат, 1991. – 412 с.
18. История философии в кратком изложении / Пер. с чеш. И.Богута – М.: Прогресс, 1991. – 429 с.
19. Кессиди Ф.Х. От мифа к логосу. – М.: Мысль, 1972. – 231 с.
20. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. История развития человеческого интеллекта. 2-е издание, переработанное и дополненное. Пер. с нем. В.Д.Литвинова и Е.Н.Причепия. – К.: Издательство при Киевском государственном университете издательского объединения «Вища школа», 1985. – 295 с.
21. Крымский С.Б. Философия как путь человечности и надежды. – К.: Институт философии имени Г.С.Сковороды НАН Украины, 2000. – 328 с.
22. Кузнецов В.Н., Мееровский Б.В., Грязнов А.Ф. Западно-европейская философия 18 столетия. – М.: Изд-во политич. литературы, 1985. – 348 с.
23. Кун Н.А. Легенды и мифы древней Греции. Пособие для учителей. Изд.5-е.– М.: Просвещение, 1975. – 463 с.
24. Лосев А.Ф. История античной эстетики. Аристотель и поздняя классика. – М.: Наука, 1975. – 428 с.
25. Лосев А.Ф. Последние века (3-6 века). – М.: Наука, 1988. – 409 с.
26. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философия. – М.: Мысль, 1983. – 305 с.
27. Малахов В.А. Культура и человеческая целостность. – К., 1984.
28. Мир философии. Книга для чтения. В 2 частях. Сост. Гуревич П.С., Столяров В.И. – М.:Высшая школа, 1991. – 395 с. – 421 с.
29. Найдыш В.М. Философия мифологии. – М. Мысль, 2002.
30. Нарский И.С. Западно-европейская философия 17 века. – М.: Высшая школа, 1974. – 390 с.
31. Радхакришнан С. Индийская философия. В 2 тт. Пер. с англ.– СПб.: Синод, 1994. – 487 с. – 523 с.

32. Рассел Бертран. История западной философии. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1959. – 561 с.
33. Рассел Б. Искусство мыслить. – М. Мысль, 1999. – 401 с.
34. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVII веков. – М.: ВШ, 1984. – 323 с.
35. Скратон В. Коротка історія Новітньої філософії – К.: Прогресс, 1997. – 287 с.
36. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? Пер. с исп.– М.: Прогресс, 1991. – 403 с.
37. Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – 408 с.
38. Тарнас Р. История западноевропейского мышления. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1998. – 432 с.
39. Таранов П. Анатомия мудрости. Жизнь, судьба, учения 120 философов. В 2 томах. – Симферополь: ЭМА, 1999. – 361 с. – 402 с.
40. Таранов П.С. Современники вечности: В 2-х т. – М.: Мысль, 2001.
41. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Мысль, 1990.
42. Фрэзер Д.Д. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. Пер. с англ. – М.: Мысль, 1983. – 603 с.
43. Хамитов Н., Крылова С. Этика. Путь к красоте отношений. – К.: КНТ, 2007. – 239 с.
44. Шевченко Т.Г. Повна збірка творів. – К.: ТОВ «Видавництво Глорія», 2014. – 400 с.: іл.
45. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М.: Академическая литература, 1991. – 449 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

- <http://www.aphy.net>
- <http://www.filosof.com.ua>
- <http://www.Library92@ukr.net>
- <http://www.nehudlit.ru>
- <http://www.philosophy.ua>
- <http://www.philosophy.ru>
- <http://www.psylib.kiev.ua>

ДОДАТОК А – ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША РЕФЕРАТУ

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет
Кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

ТЕМА РЕФЕРАТУ

Реферат студента групи (аббревіатура групи і назва факультету)

Прізвище, ім'я, по-батькові (повністю, у родовому відмінку)

Підпис

ЗМІСТ

1. Мета, завдання та результати вивчення курсу	3
2. Семінарські заняття	5
Мета і форми проведення семінарів	5
Плани семінарських занять.....	5
3. Реферат та критерії його оцінювання	17
Теми рефератів.....	17
Основні правила виконання та вимоги до оформлення	18
Критерії оцінювання реферату.....	20
4. Іспит та критерії його оцінювання	21
Орієнтовний перелік питань до іспиту	22
Критерії оцінювання відповіді	24
5. Рекомендовані джерела	24
Основна література	24
Допоміжна література	26
ДОДАТОК А – ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША РЕФЕРАТУ	29